

VAI TRÒ VÀ Ý NGHĨA CỦA NGHIÊN CỨU DƯ LUẬN XÃ HỘI TRONG XÃ HỘI HIỆN ĐẠI

 TS. HOÀNG THANH XUÂN*

Dư luận xã hội hay công luận (public opinion) là một hiện tượng tinh thần quen thuộc đối với mỗi cá nhân, cơ quan, tổ chức chính trị - xã hội, quốc gia. Trong cuộc sống hàng ngày, chúng ta thường quan tâm đến, vì nó có vị trí vai trò rất quan trọng trong việc quản lý và hoạch định chính sách; đồng thời có sức mạnh to lớn trong thực tiễn.

Về mặt lý luận hầu như không tồn tại một định nghĩa toàn diện về dư luận xã hội (DLXH) mà được tất cả các nhà nghiên cứu đồng ý. Tùy vào cách tiếp cận, quan điểm và định hướng sử dụng DLXH khác nhau, mà các nhà nghiên cứu đưa ra định nghĩa khác nhau, chẳng hạn:

+ Dư luận xã hội là một hiện tượng xã hội đặc biệt biểu thị sự phán xét, đánh giá của quần chúng đối với các vấn đề xã hội cần quan tâm.

+ Dư luận xã hội là sự phán xét đánh giá của các nhóm xã hội lớn và bền vững đối với các vấn đề có ý nghĩa xã hội trong cuộc sống xã hội có động chạm đến các lợi ích xã hội. Sự phán xét như vậy biểu thị thái độ đối với các sự kiện, các thực tế, các hiện tượng của đời sống xã hội.

+ Tập hợp các ý kiến của người dân về các chủ đề của mối quan tâm công cộng, và sự phân tích ý kiến này bằng các phương pháp thống kê trong điều tra chọn mẫu được coi là DLXH.

Xuất phát từ nhận thức về đối tượng và phương pháp nghiên cứu của xã hội học, có thể định nghĩa DLXH như sau: *Dư luận xã hội được hiểu là sự thể hiện tâm trạng xã hội, phản ánh sự đánh giá của các nhóm xã hội lớn, của quần chúng nhân dân nói chung về các hiện tượng đại diện cho lợi ích xã hội mang tính cấp bách trên cơ sở các quan hệ xã hội đang tồn tại.*

Vì dư luận xã hội là sự thể hiện tâm trạng xã hội, nên nó thuộc lĩnh vực tinh thần hay ý thức xã hội và ý thức xã hội đó phản ánh sự đánh giá đúng hay sai, tốt hay xấu, dương tính hay âm tính, nên hay không nên của các nhóm xã hội lớn, nghĩa là không phải của một người, một gia đình mà của nhiều người,

của cộng đồng xã hội. Nếu tính lợi ích xã hội ít động chạm đến thì dư luận xã hội không phản ánh dư luận xã hội, và ngược lại tính lợi ích xã hội càng lớn dư luận xã hội càng thể hiện rõ.

Theo các nhà nghiên cứu, trong xã hội hiện đại, DLXH có vai trò và ý nghĩa rất quan trọng đối với sự phát triển của một quốc gia, điều đó được thể hiện:

1. Vai trò của dư luận xã hội trong xã hội hiện đại:

Một là, thông qua nghiên cứu và tiếp thu DLXH cũng như xu hướng biến đổi của các luồng ý kiến đang tồn tại trong cộng đồng dân cư sẽ giúp cho các nhà quản lý và hoạch định chính sách biết thực trạng và khuynh hướng diễn biến của trạng thái tâm lý, tư tưởng, tình cảm của người dân trước những biến đổi của đời sống xã hội.

Hai là, trong công tác tư tưởng, tuyên truyền và vận động, các kết quả điều tra sẽ được sử dụng như phương tiện hữu hiệu để định hướng DLXH. Nhà truyền thông sẽ biết được những thông tin nào mà công chúng chờ đợi, những kênh thông tin nào được công chúng tin tưởng, những phương thức truyền tin nào có hiệu quả đối với nhóm công chúng khác nhau. Tất cả những kết quả này sẽ được tổng hợp, phân tích và sử dụng để triển khai thực hiện các đợt tuyên truyền, vận động có hiệu quả hơn.

Ba là, kết quả của việc nhận biết và điều tra DLXH được xác định định tính và định lượng được coi như một trong những kênh thông tin phản hồi có ý nghĩa quan trọng đối với công tác quản lý xã hội. Một mặt, các kết quả điều tra này cho phép bộ máy nhà nước nhận thức được phản ứng và hành động tương xứng của các nhóm xã hội đối với việc thực hiện các chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước trên các lĩnh vực kinh tế - chính trị - văn hóa - xã hội, từ đó có được những điều chỉnh, bổ sung cần thiết để các quyết định được thực hiện

* Trường Đại học Công đoàn

thuận lợi hơn. Mặt khác, bằng việc thăm dò ý kiến trước khi đưa ra quyết định cuối cùng, các nhà hoạch định chính sách có thể dự đoán được chính các phản ứng và hành động này đối với các chủ trương chính sách của bộ máy nhà nước các cấp. Đặc biệt trong bối cảnh cải cách phương thức hoạt động của bộ máy nhà nước, đây là một biện pháp rất quan trọng nhằm tiết kiệm nguồn lực, tăng cường tính khoa học, mức độ khả thi của các quyết sách ở tầm vĩ mô đối với nền kinh tế - xã hội cũng như vì mô có liên quan trực tiếp đến đời sống con người.

Bốn là, thông qua kết quả điều tra, chúng ta cũng có thể nắm bắt được các khuyến nghị, đề xuất của người dân đối với việc giải quyết một vấn đề nào đó đang tồn tại. Các giải pháp của DLXH đưa ra không phải lúc nào cũng có thể thực hiện được, nhưng luôn mang những yếu tố hợp lý, hợp tình và quan trọng hơn là bao hàm sự chờ đợi của người dân. Chính vì vậy, nhiệm vụ của nhà lãnh đạo, quản lý là phải biết lựa chọn những hạt nhân hợp lý để sử dụng trong quá trình ra và thực hiện quyết định cũng như có biện pháp tuyên truyền, vận động để giải tỏa các bức xúc của người dân trước việc khuyến nghị của họ chưa được thực hiện.

Năm là, bằng việc nhận biết DLXH, có thể dự đoán và chuẩn bị trước các biện pháp can thiệp tình huống nhằm giải tỏa các điểm nóng trong đời sống xã hội. Xét từ góc độ này, DLXH được coi như biện pháp “phi bạo lực” để giải quyết các mâu thuẫn xã hội, ngăn chặn nó phát triển thành các hành động phản kháng tập thể, hoặc bị lợi dụng để gây rối làm bất ổn tình hình chính trị - xã hội.

Sáu là, việc công bố công khai các kết quả điều tra DLXH cũng là một phương thức để người dân nhận thức và sử dụng quyền tự do dân chủ của mình một cách thiết thực và có lợi nhất. Tuy nhiên, trước khi đưa ra công khai các kết quả điều tra, cần thiết phải dự báo trước những ảnh hưởng có lợi hay bất lợi đối với sự ổn định tinh thần của công chúng và tình hình chính trị - xã hội. Thông thường các kết quả điều tra được chia làm ba cấp độ mở của thông tin: dành cho người nghiên cứu; dành cho lãnh đạo quản lý hoặc người đặt yêu cầu và cuối cùng là dành cho công chúng.

2. Ý nghĩa của nghiên cứu dư luận xã hội trong xã hội hiện đại

Trong những năm qua, Đảng và Nhà nước ta rất quan tâm đến công tác nghiên cứu nắm bắt dư

luận xã hội. Vì thông qua điều tra khảo sát, nắm bắt tâm tư, nguyện vọng của quần chúng nhân dân, có ý nghĩa vô cùng to lớn đối với sự nghiệp xây dựng, phát triển đất nước và hoàn thiện nhân cách con người.

Thứ nhất, DLXH chính là phát huy quyền làm chủ của nhân dân, mở rộng dân chủ xã hội. Xuất phát từ quan điểm “cánh mạng là sự nghiệp của quần chúng nhân dân”, vì thế trong quá trình phát triển kinh tế - văn hóa - xã hội, cần phải “lôi cuốn” mọi tầng lớp nhân dân tham gia vào quản lý xã hội, quản lý nhà nước; đồng thời phát huy sức mạnh của đại đoàn kết dân tộc. Do đó, cần phải thực hiện đúng nguyên tắc: “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”.

Sự nghiệp đổi mới, cùng với quá trình dân chủ hoá mọi mặt đời sống xã hội qua việc xây dựng quy chế dân chủ ở cơ sở là kết quả của trí tuệ, công sức của nhân dân dưới sự lãnh đạo của Đảng. Sức mạnh của Đảng, Nhà nước thể hiện ở sự gắn bó chặt chẽ, liên hệ mật thiết với nhân dân, khơi dậy tiềm năng sáng tạo vĩ đại của nhân dân.

Trong bối cảnh hiện nay, xã hội ngày càng phát triển, trình độ dân trí của người dân ngày càng được nâng cao và quá trình dân chủ hóa cơ sở đang tạo điều kiện cho các tầng lớp nhân dân tham gia rộng rãi vào đời sống chính trị - xã hội của đất nước, hệ thống truyền thông đại chúng có trách nhiệm truyền tải thông tin về ý kiến phán xét, đánh giá, thái độ của công chúng đối với các sự kiện, các hiện tượng diễn ra trong xã hội. Bằng cách này, công chúng sẽ được có cơ hội tham gia ngày càng tích cực và có trách nhiệm hơn vào quá trình chuẩn bị, thực hiện, giám sát và đánh giá các chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước cũng như hoạt động cụ thể, thường xuyên của các tổ chức chính trị - xã hội. Việc nghiên cứu, tiếp thu DLXH tốt chính là phương tiện hết sức quan trọng và mạnh mẽ, có hiệu quả để các tầng lớp nhân dân thực hiện quyền làm chủ, là kênh phản biện xã hội, phát huy tính tích cực quyền và trách nhiệm của công dân đối với đất nước.

Thứ hai, DLXH sẽ góp phần tăng cường mối liên hệ giữa Đảng, Nhà nước, các đoàn thể xã hội với nhân dân. Với tinh thần “lấy dân làm gốc”, các tổ chức Đảng và cơ quan Nhà nước cần lắng nghe các ý kiến của quần chúng nhân dân một cách nghiêm túc, thường xuyên phân tích một

cách khoa học những nội dung dư luận, luồng ý kiến của cán bộ, đảng viên, các tầng lớp nhân dân để nắm bắt và phản ánh được chính xác, kịp thời những tâm tư, nguyện vọng của họ và thái độ của nhân dân đối với Đảng, Nhà nước ta như thế nào. Trong sự nghiệp đổi mới và hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng của đất nước ta hiện nay, chúng ta phải giải quyết hàng loạt những vấn đề về lý luận và thực tiễn đặt ra có liên quan tới đường lối, chiến lược xây dựng và phát triển đất nước; càng đòi hỏi phải có sự gắn bó mật thiết giữa Đảng, Nhà nước và nhân dân. Mặt khác, thông qua DLXH, các tầng lớp nhân dân cũng biểu thị ý chí và nêu lên các yêu cầu của mình. Qua đó, góp phần khắc phục các biểu hiện chủ quan, duy ý chí và nguy cơ quan liêu, tham nhũng, xa rời quần chúng, xa rời thực tiễn của các tổ chức Đảng và các cơ quan Nhà nước.

Thứ ba, DLXH góp phần hoàn thiện công tác lãnh đạo và quản lý xã hội trên cơ sở khoa học và thực tiễn. Qua việc tiến hành thăm dò, nghiên cứu DLXH sẽ mang lại cho các nhà lãnh đạo, quản lý những thông tin nhiều chiều, đa dạng về các mặt hoạt động của các cơ quan Đảng, Nhà nước và các tổ chức đoàn thể như: Các tầng lớp nhân dân đã nhận thức, thực hiện các chủ trương, chính sách của Đảng, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội của đất nước như thế nào? Thái độ của họ đối với các tổ chức Đảng, cơ quan Nhà nước và các tổ chức xã hội ra sao? Họ có những nhận xét gì đối với cán bộ, đảng viên và họ đang quan tâm, có yêu cầu giải quyết những vấn đề gì?...

Thứ tư, DLXH là nhân tố điều chỉnh các mối quan hệ giữa con người với con người và giáo dục con người hoàn thiện nhân cách. DLXH là sản phẩm đặc biệt của quá trình giao tiếp xã hội; bản chất của nó là đặt ra cho các thành viên của mình những chuẩn mực quan hệ xã hội nhất định. Vì vậy, nó không chỉ điều chỉnh mối quan hệ giữa người với người, mà còn là mối quan hệ giữa cá nhân với cộng đồng và xã hội; giữa xã hội với từng cá nhân cụ thể. Trong bối cảnh hiện nay, với sự phát triển khoa học kỹ thuật nói chung và công nghệ truyền thông nói riêng, các phương tiện truyền thông đại chúng ngày càng có phạm vi hoạt động rộng lớn, thu hút ngày càng nhiều công chúng vào hoạt động giao tiếp xã hội. Việc đăng tải các thông tin kiểm chứng, phân tích, bình luận về sự kiện sẽ duy trì sự chú ý của công

chúng và dẫn đến việc công chúng bày tỏ thái độ, ý kiến, đánh giá của mình. Các luồng ý kiến của công chúng có thể được nắm bắt thông qua các thư từ, các cuộc họp, các điều tra dư luận hoặc thông qua chính bản thân hệ thống truyền thông đại chúng, nhờ vào cơ chế phản hồi thông tin. Thông qua đó, các nhóm xã hội sử dụng công cụ và trình độ hiểu biết của mình để bày tỏ tâm tư, nguyện vọng, tình cảm của mình đến các cơ quan nhằm điều chỉnh hành vi của cá cá nhân, tổ chức trong xã hội. Điều đó có ý nghĩa rất lớn trong quá trình xã hội hóa con người và hoàn thiện nhân cách.

Với tầm quan trọng như vậy, trong xã hội hiện nay kênh DLXH đã trở thành một điều kiện quan trọng để hoàn thiện công tác lãnh đạo quản lý xã hội trên cơ sở khoa học; đồng thời được coi là một điều kiện hết sức cần thiết và tin tưởng để Đảng, Nhà nước kiểm tra công tác, quyết định của mình; để xem xét ra những chủ trương, quyết định cần thiết sát hợp với tình hình thực tế đòi hỏi. Để những chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước, cùng những kế hoạch và chiến lược phát triển kinh tế - xã hội đến được với đông đảo quần chúng nhân dân.

Sự nghiệp đổi mới của đất nước ngày càng phát triển, nhiều vấn đề về mặt lý luận và thực tiễn càng phát sinh, việc tìm hiểu và phân tích dư luận xã hội về các vấn đề nảy sinh giúp cho các nhà lãnh đạo và quản lý xã hội có những quyết định đúng đắn, hợp lý, nhằm thúc đẩy sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước ngày càng phát triển đúng hướng. □

Tài liệu tham khảo

1. *Mấy vấn đề nghiên cứu về dư luận xã hội* - Viện dư luận xã hội, Ban Tư tưởng - Văn hóa Trung ương - 1989.
2. *Xã hội học về dư luận xã hội* - Nguyễn Quý Thanh - Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội, 2011.
3. *Truyền thông đại chúng* - Tạ Ngọc Tấn - Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2004.
4. *Điều tra thăm dò dư luận (hướng dẫn thực hành)*, Nxb Thống kê, Hà nội, 1996.
5. *Xã hội học trong công tác Đảng*, Nxb. Thông tin lý luận, Hà Nội, 1994.
6. *Nghiệp vụ công tác nghiên cứu DLXH* - Ban tuyên giáo Trung ương, Nxb. Thông tin truyền thông, Hà Nội, 2011.
7. *Nghiên cứu sử dụng và định hướng DLXH*, Trung tâm nghiên cứu DLXH, Ban văn hoá - tư tưởng Trung ương, 1999.